

ANALIZA PRAVNOG, INSTITUCIONALNOG I FISKALNOG OKVIRA ZA ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA U BIH

Istraživanje ljudskih resursa u organizacijama civilnog društva u BiH

Sarajevo, mart/ožujak 2014.

Izdavač:

**Centar za promociju civilnog društva
(CPCD)**

Adresa:

**Gradačaćka b.b.
70000 Sarajevo**

Telefoni:

**+387 33 644 810
+387 33 611 79+387 33 611 834**

e-mail:

info@cpcd.ba

Za izdavača

Aida Daguda, direktorica CPCD

Priredio:

Slaviša Prorok

Autor:

Ante Jurić – Marjanović

Sadržaj:

1. I DIO (uvod, metodologija, zakonodavni okvir).....	3
2. Uvod.....	3
3. Metodologija.....	3
4. Zakonodavni okvir.....	4
5. II DIO (analiza stanja/prakse).....	5
6. Organizacije civilnog društva se tretiraju na isti način kao poslodavci.....	5
7. Volontiranje.....	7
8. Neformalno obrazovanje.....	9
9. ZAKLJUČCI I PREPORUKE.....	11

1. DIO (uvod, metodologija, zakonodavni okvir)

1.1. UVOD

Istraživanje koje je Omladinski komunikativni centar iz Banjaluke provodio krajem oktobra i početkom novembra 2013. godine odnosilo se na oblast ljudskih resursa u organizacijama civilnog društva na području BiH. Oblast ljudskih resursa podjeljena je na 3 dijela: zapošljavanje u OCD-ima, volontiranje i neformalno obrazovanje.

Zapošljavanje u OCD-ima je definitivno dio istraživanja za kojeg su vladale najveće nepoznanice prije samog početka, jer nismo nikada imali kontakta sa navedenom tematikom u tom obliku, bilo kao učesnici nekog predavanja, konferencije, ili možda nekog drugog istraživanja.

Volontiranje je oblast u kojoj je OKC u prethodnih 16 godina funkcionisanja učestvovao i vodio sve važnije procese u BiH, ali i u čitavoj bivšoj Jugoslaviji. Spomenimo ovdje samo najvažnije uspjehe: 26 volonterskih servisa u BiH pokrenuto od strane OKC-a, kao i 5 volonterskih centara u Hrvatskoj; inicijatori pokretanja prvog Zakona o volontiranju u BiH - u Republici Srpskoj, kao i njegove nedavne reforme i usvajanja najnovijeg Zakona o volontiranju u RS; učestvovanje u prvoj radnoj grupi za Zakon o volontiranju u Federaciji BiH; pokretanje inicijative za kreiranje prve Strategije o volontiranju u BiH (za nivo Republike Srpske), i mnogi drugi uspjesi i reference...

OKC je organizator neformalnog obrazovanja više od 15 godina, te je po tome dosta vidljiv u Banjaluci, prvenstveno po kursovima stranih jezika (engleski i njemački jezik prvenstveno). Nekada u prošlosti su bili aktuelni i krusevi za rad na računaru. Ono po čemu je OKC definitivno jedinstven u Banjaluci, a i šire, je organizovanje obuka za radio voditelje i tonce/tehničare na radio stanicama, jer u sklopu OKC-a djeluje jedina omladinska radio stanica u Republici Srpskoj – Radio Balkan (uz Vesta radio iz Tuzle, jedina takva u BiH).

1.2. METODOLOGIJA

Što se tiče same metodologije istraživanja, ona se prvenstveno bazirala na upitniku kojeg smo razvili tačno prema matrici koju smo dobili od CPCD-a. 13 pitanja koje pokrivaju 13 konstatacija iz matric. U tih 13 konstatacija pokriven je i zakonsko-regulatorni dio, kao i situacija na terenu što se tiče zapošljavanja u OCD-ima, volontiranja i neformalnog obrazovanja. Ispitanici su imali priliku da odgovore na konstatacije daju u obliku ocjene 1 do 5. 1 je označavalo krajnje alarmantnu situaciju, prijetnju disfunkcionalnosti kompletnog istraživanog područja, dok je 5 označavalo trenutno najbolju moguću situaciju. Kako ne bi ograničili ispitanika samo na ocjenjivanje zadane teze, ispod svakog pitanja smo ostavili rubriku Komentar kako bi prikupili najrazličitije moguće kritike, primjedbe, pohvale i slično na zadanu temu. Kako se bi se povećala objektivnost u realizaciji samog istraživanja, jedan dio OKC tima je bio zadužen za kontakt sa OCD-ima, te njihovo slanje upitnika, dok je drugi dio bio zadužen za obradu upitnika i njihovu analizu.

Organizacije smo podjelili u dvije kategorije: nasumično odabrane i ekspertne. Kod nasumično odabranih organizacija nam je bilo bitno da imamo što je moguće heterogeniji i raznovrsniji uzorak. Što se tiče geografske pokrivenosti uzorka, u našem ispitivanju su se našle organizacije iz Banjaluke, Sarajeva, Tuzle, Bihaća, Gračanice, Srbca, Prijedora, Jablanice, Mostara,

Brčkog i drugih gradova, iz čega se jasno vidi da smo uzorkom obuhvatili čitavu BiH. Takođe, bilo nam je bitno i da imamo što raznovrsniji spektar oblasti koje pokrivaju OCD-i koje smo ispitali, tako da se tu nalaze udruženja poslodavaca, organizacije za mlade, udruženje doktora, savez nacionalnih manjina, centar za informatički razvoj, odred izviđača i mnogi druge druge organizacije. Kod ekspertnih organizacija prvenstveno nam je bilo bitno identifikovati OCD-e koji su aktivni u BiH u bilo kojoj oblasti minimalno 10 godina, te je njihov rad šire prepoznat u društvenoj zajednici jer njihovi programi i projekti ne obuhvataju samo područje grada iz kojeg dolaze, već čitave BiH. Među njima bih svakako istakao organizacije poput Transparency International, Helsinški parlament građana, Fondacija Mozaik, Centar civilnih inicijativa, ACED, EDA, Infohouse, Centar za informativnu dekontaminaciju – BUKA portal... Prilikom kontakta sa ekspertnim organizacijama, posebno im je naglašeno da svakako stave svoje mišljenje i preporuke u rubriku Komentar, jer smo svakako smatrali da će to doprinijeti rezultatima „sa više mesa“, odnosno sa više konkretnih prijedloga

Svakako ne manje bitan dio istraživanja je desktop istraživanje i direktni kontakti sa predstavnicima relevantnih institucija. Desktop istraživanje uključuje pretragu internet sajtova u potrazi za odgovarajućim informacijama, kao i čitanje samih zakonskih odredbi i politika koji se odnose na zadanu temu. Ono što je olakšavajuća okolnost kod današnjih pretraga putem interneta je činjenica što se sve relevantne informacije, poput zakona i politika, mogu bez problema pronaći na različitim sajtovima. Institucije koje smo ovim putem kontaktirali su Agencija za rad i zapošljavanje BiH, Agencija za statistiku BiH, Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH, Ministarstvo rada i boračko-invalidske zaštite RS, Ministarstvo porodice, omladine i sporta RS, Zavod za zapošljavanje RS, Zavod za zapošljavanje FBiH... Svi našu upiti prema pomenutim institucijama su naravno išle u smjeru evidencija koje one vrše, kao i zakonskih okvira koje tretiraju organizacije civilnog društva.

1.3. ZAKONODAVNI OKVIR

Što se tiče istraživanja zakonskih okvira u BiH na bilo koju temu, sama struktura države onemogućava jednostavan pregled i analizu neke oblasti. Dobra stvar kod istraživanja teme ljudskih resursa u OCD-ima u čitavoj BiH je činjenica što su zakonski okviri vrlo slični bez obzira radilo se o entitetima, kantonima ili Brčko distriktu.

U svim djelovima BiH organizacije civilnog društva se tretiraju jednako pred zakonom kao i svi drugi poslodavci, što je potvrdilo i samo istraživanje na terenu. Zakon o radu u Republici Srpskoj i Federaciji BiH, kao i u Brčko distriktu, nema specijalnih odredbi za organizacije civilnog društva, nego se smatraju poslodavcima kao i svi drugi. Jedino postoje posebni propisi za udruženja poslodavaca i sindikate, što je i logično, pošto oni predstavljaju dvije strane tržišta rada – poslodavce i radnike. Propisi koji tretiraju poslodavce i sindikate prvenstveno se odnose na njihovu slobodu udruživanja, te kako se ne smiju jedni drugima mješati u organizovanje, niti se smije sindikatima i udruženjima poslodavaca zabraniti njihova primarna djelatnost. Veliki dio propisa je naravno posvećen i reprezentativnosti sindikata i udruženja poslodavaca, te kako oni potvrđuju svoju legitimnost pred zakonom jer zastupaju interese dvije najvažnije grupacije na tržištu rada. Zakon o udruženjima i fondacijama, u oba entiteta i distriktu, ne sadrži nikakve posebne propise koji se odnose na zapošljavanje pojedinaca u OCD-ima, niti pominje specijalne procedure za zapošljavanje, kao ni specijalna prava koja bi mogla proistaći iz rada u OCD-ima.

Oblast volontiranja se tretira u Republici Srpskoj po Zakonu o volontiranju Republike Srpske od 2008. godine, a najnovija verzija tog zakona je usvojena prošli mjesec od strane Narodne skupštine

RS. Od 2012. i Federacije BiH ima Zakon o volontiranju, dok Brčko distrikt nema zakon koji posebno tretira oblast volontiranja.

Pojam volonter-pripravnik po zakonu o radu zaslužuje poseban odlomak jer je uveo veliku pomutnju u oblast volontiranja. Ovaj pojam se nalazi u zakonu o radu u oba entiteta, i u Brčko distriktu. Najjednostavnije rečeno, ovdje se ne radi o volonitranju kao društveno korisnom radu, nego o mogućnosti besplatnog-neplaćenog odrađivanja pripravničkog staža, de facto neplaćenom radu. Nažalost, korištenje pojma volontiranja u ovom kontekstu je nanjelo veliku štetu svim oblicima volonterskih angažmana diljem BiH jer je došlo do krivih interpretacija, kako od strane medija, tako i od strane institucija i javnosti.

Neformalno obrazovanje se ne tretira kao zasebna oblast kroz niti jedan postojeći zakon. Zakon o obrazovanju odraslih, koji je zasada usvojen na nivou Republike Srpske i Unsko-sanskog kantona, je zakon koji obuhvata obrazovanje koje pohađaju pojedinci nakon završetka formalnog obrazovanja (škole ili fakulteta). Neformalno obrazovanje je naravno mnogo šira oblast, pošto uključuje svaki oblik stjecanja znanja i vještina, bez obzira koju na dob polaznika, te se zato i koristi termin cjeloživotnog učenja dok se priča o neformalnom obrazovanju.

2. DIO (analiza stanja/prakse)

2.1. OCD se tretiraju na isti način kao i drugi poslodavci

2.1.1. Zakonodavni okvir tretiranja OCD-a kao poslodavaca

Kod pregleda zakonodavnog okvira na temu tretiranja OCD-a kao poslodavaca pred zakonom, pitali smo ispitanike o njihovom viđenju trenutne pozicije OCD-a naspram drugih poslodavaca. 50% ispitanika je odgovorilo da zakonski okvir tretira na isti način OCD-e i poslodavce, dok njih 25% smatra da OCD-i se ne tretiraju pred zakonom na isti način kao i drugi poslodavci, te da to vodi ka nefunkcionalnosti OCD-a. Preostalih 25% dalo je ocjenu 2, iza koje stoji teza da zakon ne garantuje određene standarde i da je situacija prijeteća.

Izdvojeni zanimljivi komentari ispitanika:

- NGO nisu shvaćene kao organizacije koje doprinose društvenim procesima za zaštitu kategorija lica koje zastupaju, nego se na njih gleda kao na sporedni faktor
- zakoni često ne prepoznaju način funkcionisanja OCD-a, tako da je problematično tumačenje primjene zakona na OCD-e, što znatno otežava organizovanje i rad OCD-a u praksi
- Zakon o radu, Opšti kolektivni ugovor, Zakon o zapošljavanju stranih državljana, Zakon o PIU itd. ne tretiraju specifičnosti nevladinog sektora, a po svojoj nadležnosti primjenom stvaraju otežavajuće okolnosti za funkcionisanje sektora

2.1.2. Podsticaji za OCD-e pri zapošljavanju

Ispitanici su trebali ocjeniti da li se OCD-i tretiraju na isti način kroz podsticajne mjere za zapošljavanje kao i drugi poslodavci. Što se tiče podsticajnih mjera, za razliku od zakonskog tretiranja, jedna trećina organizacija smatra da ih se ne tretira jednako kao i druge poslodavce. Druga trećina smatra da ih se tretira kao i druge poslodavce, dok treća trećina ispitanika je negdje između i

tvrde da se OCD-i ne tretiraju isto kao i drugi poslodavci, ali da to OCD-i prijavljuju taj problem nadležnim institucijama.

Izdvojeni zanimljivi komentari:

- podsticaji koje Zavod za zapošljavanje RS obezbjeđuje za zapošljavanje nisu dostupni OCD-ima
- koliko sam upućen u nevladin sektor, ne postoje podsticaji za zapošljavanje u nevladinom sektoru, što se definitivno mora promjeniti
- jednako tretiranje OCD-a pred zakonom kao i privatni sektor znači degradiranje OCD-a u određenim mjerama za podsticanje zapošljavanja (1 zaposleni na 10 postojećih)
- ako postoje podsticajne mjere, jednako se na njih mogu javljati poslodavci i OCD-i
- nije zakonski uređeno, i treba uraditi dopune
- do sada nije zabilježen niti ijedan poziv koji je navodio mogućnost podrške zapošljavanju u OCD-ima, dok su brojni pojedinci iskoristili podsticajne mjere za zapošljavanje u javnim organizacijama i institucijama, prvenstveno, te djelimično u privatnom sektoru
- podsticajne mjere koje su usvojene ne tretiraju OCD shodno specifičnom okruženju u kojem rade nego su definisane prema kategoriji korisnika mjera ili generalno prema poslodavcima u realnom sektoru, to naravno destimulativno djeluje na OCD s obzirom na projektni način finansiranja

2.1.3. Statistike zapošljavanja u OCD-ima

U posljednjem dijelu veznom za tretiranje OCD-a kao poslodavaca, fokus je bio na statističkim evidencijama zaposlenih u OCD-ima. Čak 85% ispitanika uviđa da se ne vode redovne statistike o broju zaposlenih u OCD-ima, a dvije trećine od tih 85% to redovno prijavljuje i zahtjeva da se takva evidencija počne uvoditi. Samo 15% smatra da se vode redovne statistike o broju zaposlenih u OCD-ima.

Izdvojeni zanimljivi komentari:

- zavodi za statistiku traže od OCD-a da im dostave podatke o broju zaposlenih i njihovim platama, ali se onda ti podaci obrađuju i evidentiraju sa drugim pravnim licima, te se ne vode posebne statistike o OCD-ima
- ni jedno resorno ministarstvo ne poklanja dovoljno pažnje OCD-ima, a imaju mogućnost preko Ministarstva finansija ili PiO, i Fonda zdravstva, preko uplaćenih doprinosa
- statistika zaposlenih u OCD-ima generalno ne postoji, niti je javna, tek se incidentno pojavi određeni podatak kao rezultat istraživanja o stanju u sektoru civilnog društva; problem predstavlja i činjenica da je od oko 12.000 OCD-a u BiH, tek nešto oko polovine aktivna bez jasnih podataka o stanju u njihovim organizacijama
- na državnim webstranicama objavljuju se podaci o broju zaposlenih po sektorima, pa tako i u OCD-ima (npr. AFIP)

2.2. Volontiranje

2.2.1. Zakonski okvir za volontiranje

U prvom dijelu vezanom za volontiranje zamolili smo ispitanike da ocjene trenutni zakon koji tretira oblast volontiranja, ako ga uopšte poznaju. 45% ispitanika smatra da je trenutni zakonski okvir zadovoljavajući, a četvrtina od tih 45% smatra da zakonski okvir garantuje i daljnji razvoj volonterizma. 55% ispitanika smatra da trenutna zakonsko rješenje nije odgovarajuće, te da ugružava razvoj volonterizma. Ovdje je bitno napomenuti da većina nezadovoljnih ispitanika dolazi iz Brčko distrikta i Federacije BiH, što je razumljivo, jer Brčko distrikt nema zakona koji posebno tretira oblast volontiranja, dok je Federacija tek prošle godine usvojila Zakon o volontiranju. Republika Srpska ima Zakon o volontiranju od 2008., nedavno je usvojena nova verzija, što daje više prostora za pozitivno razmišljanje ispitanika.

Izdvojeni zanimljivi komentari:

- novi Zakon o volontiranju RS više ne obavezuje jedinice lokalne samouprave za donošenje mjera i akata kojima se unaprijeđuje volontiranje, dok je to u starom Zakonu bilo obavezno; to će pružiti prostor opštinama u RS da izbjegnu ovakve korake ili da izbjegnu izdvajanje sredstava ukoliko su takve korake već preduzeli
- Zakon o volontiranju u FBiH doprinjeo je boljem razvoju volonterizma, međutim, postoji problem što se on sada ne provodi i ne realizuje
- zakonski okvir je zadovoljavajuć, ali treba smisliti stimulativnije politike za njegovo provođenje
- zakonski okvir pored nerijetkih pokušaja i zagovaračkih inicijativa nije prepoznat kao prioritet u Brčko distriktu, što djeluje destimulativno za volontere
- zakon u Federaciji BiH ne prepoznaje volontiranje kao društveno koristan rad, već isključivo kao priliku za stjecanje radnog iskustva
- FBiH - u izradu zakonskog okvira bile su maksimalno uključene OCD-a i zbog toga je bilo moguće utjecati da legislativa u ovoj oblasti bude najbolja moguća u trenutnim uvjetima
- nema stimulativnih mjera ugrađenih u sam tekst zakona koji bi doprinjeli razvoju volonterizma

2.2.2. Podsticajne mjere za volontiranje

Kako se provode podsticajne mjere za volontiranje, i da li ih uopšte ima, predmet je ispitivanja u ovom dijelu. Za razliku od visokog stepena kritike prema zakonskom tretiranju volontiranja, vrlo je interesantno da čak 55% ispitanika prepoznaje postojanje mjera za podsticanje volontiranja, ali da postoji prostor za njihovo unaprijeđenje. 20% njih vidi nedostatak u tome što takve mjere ne postoje i zagovaraju njihovo uvođenje kod meritornih institucija, dok 25% ispitanih misli da ne postojanje takvih mjera može ugroziti oblast volontiranja. Također je vrlo interesantno da ispitanici iz Brčko distrikta kažu kako njihova vlast provodi podsticajne mjere za volontiranje, ali ujedno naglašavaju problem zakonskog prepoznavanja volonterskog rada.

Izdvojeni zanimljivi komentari:

- stalno vršimo upite u cilju rješavanja statusa volontera, ali uvijek nailazimo na neodgovorne i korumpirane službenike koji bez ličnih interesa ne žele rješavati probleme
- državne institucije pri pozivima za projekte ne ističu volontiranje kao jedan od glavnih uslova za grantije, a također ništa se ne radi po pitanju razvoja OCD-a i volonterizma od strane državnih

institucija

- nedostatak zakona o volontiranju na nivou Brčko distrikta; postoje mali grantovi, ali volontiranje nije zakonski priznato
- iako postoji Zakon o volontiranju, još uvijek nije razvijen mehanizam podsticajnih mjera za volontiranje što znatno otežava rad OCD-a i ugrožava njihovo funkcionisanje; predviđene mjere za podsticanje postoje samo na papiru, ali njihova primjena u praksi je i dalje jako loša
- kroz grantove koje dodjeluju različiti vladini nivoi potiču volonterski angažman, međutim, te mjere nisu direktno usmjerene na razvoj volonterske svijesti

2.2.3. Ugovorni odnosi i zaštite u volontiranju

Polovina ispitanika ocjenjuje kako su ugovorni odnosi i zaštite volontera dobro i jasno definisani, a čak 40% od te polovine ocjenjuje da postoji i prostora za dodatne dogovre unutar zakonskih okvira. Druga polovica ispitanika ocjenjuje da nisu jasno definisani ugovorni odnosi i zaštite, te da se većina od ispitanika bavi zagovaranjem boljeg definisanja ugovornih odnosa u volontiranju.

Izdvojeni zanimljivi komentari:

- volonteri se ne rijetko susreću u praksi sa situacijom da ih nitko ne zna pravilno uputiti o načinu prijave i evidentiranja volonterskog staža; iako je zakonom definisano, u pojedinim djelovima BiH institucije i organizacije se vode vlastitom logikom vođenja volonterskog staža

2.2.4. Podsticajne mjere i programi volontiranja su lako dostupni i transparentni OCD-ima

Za razliku od prethodnih tema vezanih za volontiranje, na ovom dijelu vlada velika kritičnost OCD-a naspram transparentnosti implementacije programa i mjera za podsticanje volontiranja. Samo 5% ispitanika smatra da se programi i mjere za podsticanje volontiranja adekvatno sprovode, što je statistički gotovo i zanemarivo. Iz toga logično proizlazi da je 95% ispitanika nezadovoljno transparentnošću i dostupnošću podsticajnih mjera za volontiranje, što je krajnje alarmantan podatak.

Izdvojeni zanimljivi komentari:

- podsticajne mjere za volontiranje nisu uočljive
- OCD je toliko, u FBiH, ogorčen ne postojanjem kvalitetnih mjera za podsticanje volontiranja; ako i postoje, ne dolaze do svih OCD-ova i već u startu imamo problem netransparentnosti istih
- nedovoljne su mjere usmjerene na OCD, dok je volontiranje u javnom i privatnom sektoru dosta netransparentno
- podsticajne mjere se primjenjuju, ali su svakako nedovoljne i neprilagođene stanju na terenu i ne djeluju stimulatивно na način da se njihova primjena može iskazati kvantitativnim indikatorima

2.2.5. Administrativne procedure kod volontiranja

Definitivno tema sa vrlo zanimljivim odgovorima i velikim dijapazonom ocjena od strane OCD-a. 20% smatra da su administrativne procedure jednostavne, te se razvijaju na bolje. 30% smatra da procedure nisu komplikovane, bez posebnog osvrta na njihovo provođenje. 20% ispitanih daje ocjenu da su procedure komplikovane, te da im to otežava rad, dok 30% smatra da postoje i nepotrebni troškovi kod tih komplikovanih procedura.

Izdvojeni zanimljivi komentari:

- s obzirom da volonterske aktivnosti organizujemo na samo na području naše opštine, postoji odlična saradnja, te kvalitetni mehanizmi lokalne zajednice, tako da ne postoje nikakve administrativne procedure koje su prepreka za razvoj volonterizma
- vrlo često je jako teško dobiti pravu informaciju kako prijaviti volonterske aktivnosti i u onim zajednicama u kojima je Zakon o volontiranju na snazi, a posebno u onim gdje još uvijek nije usvojen
- procedure postoje i nisu komplikovane, bez obzira na to zainteresovane organizacije ih ne provode
- procedure su komplikovane, ali novim zakonskim rješenjem u FBiH, dolazi do poboljšanja procedura na području volonterizma za organizatore volontiranja

2.2.6. Restrikcije prema volontiranju i raznolikost pojava oblika volontiranja

Kao i kod administrativnih procedura, dosta raznoliki odgovori i ocjene OCD-a na ovu temu. 25% OCD-a smatra da restrikcije prema volontiranju postoje, dok 30% tvrdi također da restrikcije postoje, ali da oni to prijavljuju relevantnim institucijama. Četvrtina ispitanih tvrdi da nema restrikcija prema volontiranju, dok petina OCD-a smatra da nema restrikcija i da se razvijaju novi oblici volontiranja.

Izdvojeni zanimljivi komentari:

- neprepoznavanje potrebe i društvene koristi od volonterizma među vladinim, privrednim i nevladinim strukturama kao i među mladima razlog je nedovoljne razvijenosti volonterizma na svim nivoima; nepostojanje dugoročnih programa i podsticajnih mjera za podizanje svijesti i razvoj volonterizma rezultira niskim angažovanjem mladih kao volontera i privrednih organizacija, institucija i OCD-a kao pružaoca usluga volonterskih aktivnosti
- restrikcije postoje, ne prijavljuju se, jer to ne bi dalo nikakve rezultate
- do sada mi nije poznato da je neki OCD, institucija ili pojedinac dobio bilo kakvu restrikciju koja ima veze sa volontiranjem

3.1. Neformalno obrazovanje

3.1.1. Promovisanje neformalnog obrazovanja kroz postojeće zakone/strategije/politike

Istraživanje o neformalnom obrazovanju smo započeli ocjenjivanjem promovisanja istog kroz postojeće strategije, zakone i politike. 20% OCD-a smatra da se neformalno obrazovanje promoviše kroz postojeće zakone, strategije i politike. Drugih četiri petine ispitanih smatra da se ne

promoviše neformalno obrazovanje i da OCD-i rade samo sporadično na toj temi.

Izdvojeni zanimljivi komentari:

- postojeća legislativa skoro nikako ne promoviše neformalno obrazovanje; u stvarnosti se neformalno obrazovanje ne priznaje iako postoje neki zakonski akti
- zakoni ne promoviraju neformalno obrazovanje i na tome treba dodatno raditi
- bavimo se neformalnim obrazovanjem, ali nikako da ozvaničimo svoj rad kroz institucije
- jedino OCD-i iniciraju projekte neformalnog obrazovanja, podržani su na lokalnom nivou, dok na državnom nisu
- neformalno obrazovanje je česta tema među vladinim institucijama i često se nalazi u strategijama i politikama, ali zakonska regulativa u BiH nije ujednačena, npr. FBiH i Brčko Distrikt nemaju zakon o obrazovanju odraslih
- Zakon o obrazovanju odraslih RS je jedan od primjera zakonodavnog okvira koji je nastao bez strategije i dugoročnih planova razvoja

3.1.2. Neformalno obrazovanje u predmetima formalnog obrazovanja

U ovom dijelu istražujemo koliko se do sada uradilo na uključivanju neformalnog obrazovanja u formalno. Nitko od ispitanih ne smatra da je neformalno obrazovanje uključeno u formalno, a 30% ispitanih OCD-a prepoznaje intenzivan rad organizacija na njegovom uključivanju u formalno obrazovanje. Drugih 70% smatra da se na toj temi radi sporadično i nedovoljno, a trećina od tih 70% smatra da je stanje prijeteće za razvoj neformalnog obrazovanja.

Izdvojeni zanimljivi komentari:

- naše udruženje sveobuhvatno radi na uključivanju neformalnog obrazovanja u formalno, iako je to vrlo teško zbog nepostojanja zakonske regulative
- OCD-i već dugo zagovaraju uključivanje neformalnog obrazovanja u redovan nastavni proces, kao vid dopune nastavi, ova inicijativa nažalost još uvijek nije podržana od strane donosioca odluka
- neformalno obrazovanje nije zastupljeno u obrazovnom sistemu što stvara problem, tako da mladi koji imaju dodatne kvalifikacije iz nekih oblasti nemaju način da to istaknu i pokažu
- iako je postojeći zakonodavni okvir prepoznao neformalno obrazovanje kao vid obrazovanja, ono je još dosta podcijenjeno u odnosu na formalno, te druge vidove obrazovanja
- mali je postotak diploma i certifikata koje izdaju organizacije neformalnog obrazovanja svojim uspješnim polaznicima, a koji su priznati na tržištu rada

3.1.3. Mogućnosti u formalnom obrazovanju za građanski angažman u OCD-ima

Bipolarizacija od strane OCD-a na ovu temu. Polovica ispitanih OCD-a smatra da formalno obrazovanje sadrži mogućnosti za građanski angažman, dok druga polovica ispitanih ne smatra da formalno obrazovanje uključuje mogućnosti za neformalno obrazovanje. Raznolik spektar mišljenja i posmatranja ove teme se očituje u komentarima.

Izdvojeni zanimljivi komentari:

- ako se misli na vijeća učenika i slično, onda formalno obrazovanje sadrži mogućnosti
- kao organizacija mladih, moramo istaći odličnu saradnju sa lokalnim institucijama formalnog

- obrazovanja na relizaciji projekata građanskog angažmana
- iako su ogromne mogućnosti neformalnog obrazovanja, institucije vlasti ih nisu svjesne i očito nemaju viziju za budućnost
  - saradnja OCD-a i sa institucijama koje su prepoznale građanski aktivizam je sporadična i ne sistemska; treba da se intezivira saradnja između sistema formalnog obrazovanja i građanskog aktivizma jer prostora za to ima samo treba pronaći adekvatne mehanizme; treba pormovisati civilni dijalog, standardizovati neformalno obrazovanje i definisati modele uključivanja građanskog aktivizma u formalno obrazovanje
  - formalno obrazovanje i građanski aktivizam su dva različita svijeta i nemaju zajedničkih tački, formalno obrazovanje ne podržava građanski angažman
  - isključivo kroz manje projekte škola, na dobrovoljnoj osnovi nastavnog osoblja
  - komunikacija između institucija formalnog obrazovanja i OCDa je svedena na čisto protokolarnu saradnju, a nikako na zajedničku saradnju u kreiranju i definisanju programa i sadržaja neformalnog obrazovanja

3.1.4. Priznavanje neformalnog obrazovanja organizovanog od strane OCD-a

Manji dio ispitanih, njih 15% ocjenjuje da je neformalno obrazovanje priznato, te da je razvoj neformalnog obrazovanja perspektivan. 15% ispitanih smatra da se neformalno obrazovanje organizovano od strane OCD-a ne priznaje, ali da su standardi u neformalnom obrazovanju dobri, dok preostalih 70% nije zadovoljno priznavanjem istog, kao ni standardima na kojima ono počiva.

Izdvojeni zanimljivi komentari:

- nije razvijena standardizacija neformalnog obrazovanja organizovanog od OCD-a i ne priznaje se
- OCD priznaje neformalno obrazovanje u svom radu i daje šansu za njegov razvoj
- svaki vid obrazovanja na tržištu rada se cijeni
- lokalne institucije priznaju ulogu neformalnog obrazovanja, dok je to manje zastupljeno u oblasti privrede
- zbog nepostojanja standardizacije neformalnog obrazovanja, njegova realizacija je često na niskom nivou; nekompetentne osobe provode neformalno obrazovanje čime se doprinosi rušenju njegovog značaja
- sa izuzetkom nekih kurseva i kratkih tečajeva za razvoj ličnih kapaciteta, OCD nisu u mogućnosti organizovati priznato neformalno obrazovanje

3. DIO (ZAKLJUČCI I PREPORUKE)

Jednako tretiranje OCD-a kao poslodavaca pred zakonom primjećuje polovina ispitanih, što je i de facto tačno pošto ne postoje posebni propisi i zakoni u BiH koji posebno tretiraju OCD-e kao poslodavce. Druga polovina ispitanih je kritičnija prema postojećem zakonskom tretiranju OCD-a kao poslodavaca, a komentari upućuju da se to prvenstveno odnosi na posebnu društvenu ulogu OCD-a. Pošto je tema nova, i nije se na njoj intezivno radilo u BiH, definitivno bi glavna preporuka išla u smjeru organizovanja šire društvene debate, na svim nivoima vlasti, o tome da li OCD-i zaslužuju poseban tretman zbog direktne društvene koristi koju stvaraju, kao i sam karakter zatupanja marginalnih društvenih grupa. Takođe, bitno je istaknuti i neprofitan karakter OCD-a kod ove teme.

Kod teme podsticaja za zapošljavanje, većina OCD-a smatra da ih se ne tretira isto kao i druge poslodavce, dok samo jedna trećina smatra da su jednaki kao i drugi poslodavci kod dodjele podsticaja. Kroz komentare se može zaključiti da većina OCD-a nije koristila podsticaje za zapošljavanje, ili nije vidjela negdje priliku da se prijave za te podsticaje, dok manji dio koji tvrde da podsticaji postoje, ne navode konkretne primjere gdje su i kada ih koristili. Glavna preporuka bi išla u smjeru korištenja OCD-a kao resursa za promovisanje raznih vidova podsticaja za zapošljavanje, jer i sami OCD-i mogu koristiti podsticaje, ali ujedno imaju i velike mreže korisnika i partnera, te bi tako došlo do veće i šire popularizacije samih podsticaja, a ujedno bi i povećalo transparentnost njihove dodjele.

Velika većina OCD-a ne primjećuje da se negdje vode redovne statistike o broju zaposlenih u OCD-ima. Samo jedna organizacija je istakla mogućnost da se do tog podatka može doći putem APIF-a. Dodatnom provjerom među relevantnim institucijama (zavodi za zapošljavanje, ministarstva) saznali smo da jedino Poreska uprava u RS i FBiH može imati tačan podatak. Preko direktnog telefonskog razgovora sa Poreskom upravom u RS ta je informacija potvrđena, te je upućen zvanični zahtjev za dobijanjem te informacije. Glavna preporuka svim OCD-ima bi išla da trebaju zahtijevati uvođenje posebne kategorije od nadležnih zavoda za statistiku koji redovno prikupljaju podatke o broju zaposlenih i iznosima plata u OCD-ima. Time bi se osnažila pozicija OCD-a u ukupnom posmatranju ekonomskih pokazatelja države, OCD-i bi postali relevantniji u očima institucija koji daju podsticaje za zapošljavanje, te bi taj podatak naravno povećao transparentnost rada OCD-a.

Analizom je utvrđeno da je zakonska regulativa volontiranja još uvijek velika nepoznanica, ili da OCD-i jednostavno ne vide važnost zakonske regulative zbog njegove nedovoljne implementacije na terenu. Iz tog razloga bitno je ojačati aktivnosti promocije i edukacije OCD-a u ovoj oblasti. Glavna preporuka bi išla relevantnim nadležnim institucijama da više insistiraju na implementaciji samog zakona, kako među subjektima koji su na budžetu, tako i među OCD-ima. Naravno, i donošenje zakona o volontiranju u Brčko Distriku, na što upućuju i komentari ispitanika.

Pošto su podsticaji za volontiranje postojali i prije donošenja samih zakona u nekim dijelovima BiH, većina OCD-a je svjesna postojanja takvih podsticaja. Glavna preporuka zapravo ide u smjeru usklađivanja podsticaja za volontiranje sa trenutnom volonterskom legislativom, kao i promovisanje dobrih volonterskih praksi kroz nagrade za najbolje volontere i organizatore volontiranja na lokalnim, kantonalnim i entitetskim nivoima vlasti.

OCD-i koji su svjesni postojanja ugovornih odnosa u volontiranju, i njegovog trenutnog zakonskog okvira, zadovoljni su postojećim rješenjem. Preporuka ide u smjeru uspostavljanja jednostavnih lokalnih i regionalnih mehanizama koje bi OCD-i (kao i drugi organizatori volontiranja) mogli koristiti oko definisanja ugovornih odnosa i zaštita sa volonterima. Volonterski centri ili edukovani službenici u Opštinama bi mogli poslužiti kao dobri fasilitatori ovog procesa.

Kod transparentnosti dodjele volonterskih podsticaja, OCD-i su gotovo ujedinjeni u ocjeni da je situacija jako loša. Preporuka je povećati aktivnosti promocije dodjele samih podsticaja, kao i uspostavljanje kvalitetnijih i jasnijih kriterijuma prilikom odabira korisnika tih podsticaja.

Administrativne procedure kod volontiranja izazivaju konfuziju kod ispitanih, što potvrđuje velik dijapazon datih odgovora. Onaj dio OCD-a koji poznaje procedure, tvrdi da nisu komplikovane. Slično kao i kod prethodnih tema vezanih za zakon, podsticaje i ugovorne odnose, jednostavno treba

raditi na konstantnoj edukaciji svih organizatora volontiranja (ne samo OCD-a) o načinima kako koristiti postojeće zakonski definisane ugovorne odnose za realizaciju volonterskih aktivnosti.

Situacija kod restrikcija koje postoje prema volontiranju je vrlo slična kao i kod administrativnih procedura, te se i same preporuke kreću u istom smjeru: više edukacije i promocije o raznovrsnim mogućnostima volonterskih angažmana kod organizatora volontiranja.

Neformalno obrazovanje se ne promovira dovoljno kroz postojeće zakone, politike i strategije, mišljenje je velike većine ispitanih. Glavna preporuka ide u smjeru uvođenja kvalitetnih zakonskih rješenja za priznavanje neformalnog obrazovanja u dijelovima BiH koji to nemaju, kao i na unaprijeđenje postojećih rješenja (samo Republika Srpska i Unsko-Sanski kanton imaju Zakon o obrazovanju odraslih).

Među ispitanima, nema onih koji vide da se neformalno obrazovanje uključuje u predmete formalnog obrazovanja. Većina ispitanih primjećuje da se na toj temi radi sporadično od strane OCD-a, dok manji dio primjećuje kontinuiran rad OCD-a na ovu temu. Preporuka je da treba udružiti snage OCD-a u raznim oblastima koje rade na uvođenju raznih vidova neformalnog obrazovanja u formalne tokove, i stvarati sinergijski učinak lobiranja prema institucijama formalnog obrazovanja.

Istraživanje je pokazalo da su organizacije podjeljenih mišljenja o mogućnostima građanskog angažmana u OCD-ima kroz formalno obrazovanje. Jedan dio organizacija aktivno koristi trenutni obrazovni sistem za promovisanje i sprovođenje svojih aktivnosti, dok je drugi dio nezadovoljan sporadičnim i nesistemskim pristupom OCD-a. Glavna preporuka je omogućiti i uspostaviti jednostavan i transparentan mehanizam kojeg mogu koristiti svi OCD-i zainteresovani za korištenje formalnog obrazovanja za promociju građanskog angažmana u OCD-ima.

Samo manji dio OCD-a je zadovoljan trenutnim priznavanjem neformalnog obrazovanja. Većina organizacija nije zadovoljna trenutnim statusom neformalnog obrazovanja, kao ni standardima na kojima ona počiva. Usaglasiti stavove OCD-a i svih drugih organizatora neformalnog obrazovanja o neophodnim standardima za realizaciju raznih oblika neformalnog obrazovanja, bila bi glavna preporuka za budućnost.

IZVORI:

Upitnici ispunjeni od strane OCD-a

www.narodnaskupstinars.net

www.vladars.net

www.fbihvlada.gov.ba

www.bdcentral.net

<http://skupstinabd.ba>

www.vladausk.ba

www.parlamentfbih.gov.ba

Analiza je omogućen uz podršku američkog naroda a putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Sadržaj je isključiva odgovornost organizacija implementatora projekta: CPCD i CCI i ne odražava stavove USAID-a ili američke vlade